

Azərbaycanın Oğuz rayonunda eritrositar qlukoza-6-fosfatdehidrogenaza fermentinin biokimyəvi polimorfizmi

Ağayeva S.Ə., Kiçibəyov B.R.
AMEA Genetik Ehtiyatlar İnstitutu

Annotasiya

Azərbaycan Respublikasının Oğuz rayonunda qlukoza-6-fosfatdehidrogenaza fermentinin təmizlənmiş 7 preparatının tədqiqi dünya ədəbiyyatında şərh edilməmiş fermentin 3 yeni biokimyəvi polimorfizmi identifikasiya edilmişdir. Fermentin Qğuz rayon variantları elektroforetik normal və elektroforetik tez hərəkət edən olmuşlar. Ferment preparatlarının hamısında 2d Q-6-F substratının utilizasiya dərəcəsi normal ferment variantından 5-10 dəfə çox olmuşdur.

Açar sözlər: qlukoza-6-fosfatdehidrogenaza fermenti, biokimyəvi polimorfizm, anormal variant

Giriş

Çoxsaylı tədqiqatlar qısa bir zamanda qlukoza-6-fosfatdehidrogenaza fermentinin (Q-6-FD: KF 1.1.49) dünya əhalisində yüksək tezlikdə yayılmasını göstərmişdir. Hazırda Q-6-FD fermentinin 400-dən artıq anormal variantı aşkar edilmişdir (1,2). Bunların təxminən 100-ü endemikliyilə fərqlənir (3). Ferment variantlarından bir qismi yalnız bir etnik qrup üçün, digər qismi bir neçə etnik qrup üçün xarakterik olmuşdur (4-12). Q-6-FD fermentinin defisiti olan şəxslər paxlalı qida məhsulları, bir qrup dərman preparatları qəbul edərkən onlarda hemolitik kriz baş verir (13).

Yuxarıda qeyd olunanları nəzərə alaraq məqsədimiz Qğuz rayonunda əhali arasında Q-6-FD fermentinin çatmamazlığının anormal variantlarını aşkar etmək olmuşdur. Oğuz rayonu təsadüfən seçilməmişdir. Aparılmış tədqiqatlar Oğuz rayonunu əhalisində fermentin çatmamazlığının yüksək tezliyini aşkar etmişdir (15). Oğuz rayonunun ərazisi əvvəllər malyariya xəstəliyinə görə endemik olmuş, Böyük Qafqaz dağının ətəyində yerləşir.

Material və metodika

Material olaraq tərkibində heparin olan təzə qandan istifadə edilmişdir. Qan Qğuz rayonunun Padar və Kərimli kənd məktəb şagirdlərindən və Qğuz rayon mərkəzində iki məktəb şagirdlərindən götürülmüşdür.

Fermentin aktivliyi modifikasiya edilmiş fluoressensiya metodu ilə təyin edilmişdir (15). Analizin dəqiqliyini, irsiyyət tipini müəyyən etmək üçün ferment defisiti aşkar edilmiş şagirdlərin valideynləri və ailə üzvləri müayinə edilmişlər.

Ferment preparatlarının təmizlənməsi və xarakteristikasının tədqiqi ÜST-nin standartlaşdırılmış metodlarına əsasən aparılmışdır (14).

Nəticələrin müzakirəsi

1 saylı cədvəldə Qğuz rayonunda ferment çatmamazlığı aşkar edilmiş oğlan uşaqlarının qanından hazırlanmış ferment preparatının fizili-kimyəvi xarakteristikası verilmişdir. Aktivlik dərəcəsinə görə Kərimli 1 və 2, Padar 1,2 və 3 variantlar fermentin II sinfinə, Muxas və Xalxal fermentin III sinfinə aiddir. Qeyd edilməlidir ki, Muxas və Xalxal ferment variantları fermentin klassik Gd⁺ III variantına uyğundur. Yalnız bir halda – Kərimli 1 variantında kliniki olaraq zəif anemiya müşahidə edilir. Yerdə qalan pasientlərdə dərman qəbulundan sonra zəif hemoliz müşahidə edilmişdir.

Cədvəl 1.

Oğuz rayonunda Q-6-FD fermentinin identifikasiya edilmiş mutant formaları

Variantın adı	Q-6-FD Aktivlik %	EF-hərəkət	Km Q-6-F mkmol	2dQ-6-F utilizasiya	pH optimum	Termoctabillik	Klinikası
Kərimli 1	2,4-2,6	98,0	30,2	20,0	Bifaza	Aşağı	Zəif anemiya
Kərimli 2	4,5-4,8	99,0	43,5	26,0	9,5 pik	Zəif aşağı	Yumşaq anemiya
Padar 1	12,5-16,7	105,0	66,5	15,0	9,0 pik	Norma	Simptomsuz
Padar 2	10,0-14,5	107,0	20,4	40,5	Bifaza	Zəif aşağı	Dərman hemolizi
Padar 3	11,6-12,5	105,0	37,5	45,5	Bifaza	Zəif aşağı	Dərman hemolizi
Muxac	25,4-29,5	100,0	45,5	16,5	Norma	-	-
Xalxal	28,0-35,0	100,0	39,5	19,0	9,0	-	-

Q-6-FD fermentinin defisiti olan preparatlarda aktivlik normal aktivliyin 2, 4-2,6 % (Kərimli 1) – 28,0-35,0% (Xalxal) təşkil etmişdir.

Ferment preparatlarının elektroforezi zamanı elektroforetik hərəkəti normal göstəricidən fərqlənmişdir. Aşağı elektroforetik hərəkətlilik Kərimli 1 variantda (98,0%), yüksək elektroforetik hərəkətlilik Padar 2 ferment preparatında (107,0%) əldə edilmişdir.

Mixaelis konstantına (Km) görə aşağı göstərici Padar 2 (20,4 mkmol), yuxarı göstərici Padar 1 ferment preparatında qeyd edilmişdir (66,6%).

Gd⁺ ferment preparatının Q-6-FD substratına birləşmə dərəcəsinə görə Padar 1 variantı (6,5 mkm) və Padar 2 (20,4 mkm) normadan aşağı olmuşdur (30,2-45,5 mkmol). 7 ferment preparatının hamısında bu göstərici aşağı olmuşdur.

2dG-6-F substrat analoqunun utilizasiya dərəcəsinə görə aşağı göstərici Padar 1 (15,0%) yuxarı göstərici Padar 3 (45,5%) ferment preparatında müşahidə edilmişdir.

pH optimum göstəricisinə əsasən Kərimli 1, Padar 2 və Padar 3 ferment preparatları üçün bifaz, Muxas ferment preparatı üçün normal nəticələr əldə edilmişdir. Padar 1, Xalxal ferment preparatları üçün pH optimum 9,0, Kərimli 2 ferment preparatı üçün 9,5 olmuşdur.

Termostabillik göstəricisinə əsasən aşağı Kərimli 1, zəif aşağı Kərimli 2 və Padar 3 ferment preparatları üçün göstərilmişdir. Normal göstərici Padar 1 ferment preparatında olmuşdur.

Kliniki göstəricilərə əsasən Kərimli 2, Padar 2 və Padar 3 ferment variantlarında pasientlərdə dərman preparatlarının qəbulundan sonra hemoliz müşahidə edilmişdir. Zəif anemiya Kərimli 1 ferment variantının sahibində olmuşdur. Padar 1 ferment variantı simptomuz olmuşdur.

Qeyd edək ki, istifadə edilən metodların ÜST tərəfindən təklif edilməsinə baxmayaraq zəif tərəfləri mövcuddur: 1. Q-6-FD fermentinin xüsusiyyətləri fermentin təmizlik dərəcəsindən və xarakteristikasının tədqiqat şəraitindən, 2. istifadə olunan laborator reaktivlərinin keyfiyyətindən, 3. NADF⁺ üçün Km göstəricisi çox həssas olaraq spektrofotometriya zamanı çətinliklər, 4. qan nümunəsinin götürülməsi, preparatın hazırlanması və fiziki-kimyəvi xarakteristikasının tədqiqi zamanı laborator otaqda olan temperaturun təsirindən asılıdır.

Beləliklə, tədqiqatların nəticəsi olaraq qeyd etməliyik ki, Oğuz rayonunda Q-6-FD fermentinin çatmamazlığı olan şəxslərdən hazırlanmış ferment preparatlarının fərqli fiziki-kimyəvi göstəriciləri əldə edilmişdir. Ferment preparatlarının fərqli fiziki-kimyəvi göstəriciləri Q-6-FD fermentin geni səviyyəsində müxtəlif mutasiyaların olduğunu göstərir. Q-6-FD fermentinin geninin nukleotid ardıcılığı molekulyar-genetik üsulları ilə tədqiq edilməlidir.

Nəticə

1. Azərbaycan Respublikasının Oğuz rayonunda Q-6-FD fermentinin defisiti olan 7 məktəblinin eritrositlərindən alınmış ferment preparatları tədqiq olunaraq fermentin təmizlənmiş 7 preparatının dünya ədəbiyyatında şərh edilməmiş 3 yeni biokimyəvi polimorfizmi identifikasiya edilmişdir.

2. Q-6-FD ferment preparatlarının fiziki-kimyəvi göstəricilərinə görə fərqlənməsi Gd⁻ gen səviyyəsində müxtəlif mutasiyaların olduğunu göstərir.

Әдәбиyyат

1. Beutler E. The genetics of gluкоze-6-phosphatedehydrogenase deficiency. *Seminars in Hematol.* 1998. v.27. 3.137-164.
2. Beutler E. G6FD deficiency. *Blood.* 1994. 84. P. 3615-3636.
3. Luzatto L., Battistuzzi G. gluкоze-6-phosphatedehydrogenase. *Adv.Hum.Genet.* 1995. V.14. P.217-329.
4. Du C.S., Xu Y.K., Wu Q.L., gluкоze-6-phosphatedehydrogenase variants and polymorphic frequency in Guangdog. China. *Hum.Genet.* 1988. v.60. P.385-388.
5. Fujii H., Miwa S., Takegawa S., Takahashi K., et al., Two new variants of gluкоze-6-phosphatedehydrogenase found Japan. *Hum. Genet.* 1984. V.66. 2. P.276-278.
6. Hirono A., Ishii A., Kere N. et al., Molekular analysis of gluкоze-6-phosphatedehydrogenase variants in the Solomon Islands. *Amer. J. Hum. Genet.* 1995. V.56. 5.
7. Krasnopolskaya X.D., Shatskaya T.L., Distribution of Gd alleles in some ethnic group in the USSR. *Hum.Genet.* 1987. V.75.3.P.258-263.
8. De Vita G., Alkalay M., Sampietro M. et al., Two points mutations are responsible for G6FD polumorfizm in Sardinia. *Amer.J.Hum.Genet.* 1989. V.44. P.233-238.
9. Vives-Corrous J.L., Zarsa R., Aymerich J.M. et al., Molecular analysis of gluкоze-6-phosphatedehydrogenase deficiency in Spain. *Sangre (Barc).* 1977. 4. P.391-398.
10. Vilyamy T.J., Wanachiwin W., Mason P.J. et al., G6FD Mahidol, a common deficient in southeast Asia, is caused by a (163) glycine serine mutation. *Nucl.Res.* 1989. V.17. P.58-68.
11. Xu W., Westwood B., Bartsocas C.S., Malcorra-Azpiazu J.J. et al., G6FD mutations and haplotypes in various ethnic groups. *Blood.* 1999. V.85.1. P.257-263.
12. Zuo L., Chen E., Du C.S. et al., Genetic study of Chinese Q6FD variants by direct PCR sequencing. *Blood.* 1999. V.76. P.51.
13. Бойтлер Э. Нарушение метаболизма эритроцитов и гемолитическая анемия: Пер.с англ.-М.: Медицина. 1981. 256 с.
14. ВОЗ. Научная группа. Стандаризация методов исследования Г6ФД эритроцитов.: пер. С англ. Серия технических докладов. №366. Женева, 1988. С.48.
15. Краснапольская К.Д., Шатская Т.А., Филиппов И.К. и др. Генетическая гетерогенность Г6ФД-недостаточности: исследование мутантных аллелей Gd⁻ в Шекинском районе Азербайджанской ССР. *Генетика.* 1977.Т.XII. №8. С. 1454-1461.
16. Краснапольская К.Д., Яковлев С.А., Смирнова О.А. Прытков А.Н. Закономерность распространения аллелей Gd⁻ в Азербайджане. Сообщение IV. Частота и полиморфизм недостаточности эритроцитарной Г6ФД в

поселке Коби Апшеронского районе. Генетика. 1985. Т.21. №3. С. 487-492.

Summary

Biochemical polymorphism of erythrocyte glucose-6-phosphate dehydrogenase deficiency in the Oguz region of the Republic of Azerbaijan.

Agaeva S.A., Kichibekov B.R.

According to the methods of WHO standardization, 7 preparations of G-6-FD from Oguz administrative area of the Republic of Azerbaijan were purified and characterized. Three variants previously unknown in the world literature have been identified, and they have fast electrophoretic mobility and differ with 5-10 times faster in utilization of the substrate 2dG-6-F. The need for molecular studies at the level of the G-6-FD gene is discussed.